

NIMISTÖNTUTKIMUKSEN PÄIVÄT 2022 – ABSTRAKTIT

Tatiana Batanina (Helsingin yliopisto)

Suomen venäjänkielisten etunimet ja niiden luokittelu

Venäjänkieliset ovat Suomen suurin vieraskielinen ryhmä, sillä vuoden 2021 lopussa Suomessa asui vajaa 88 000 venäjää äidinkielenään puhuvaa henkilöä (SVT 2021). Suomessa asuvien venäjänkielisten nimistöä on silti tutkittu varsin niukasti. Ensimmäinen tutkimus Suomen venäjänkielisten nimistöstä ilmestyi vasta vuosi sitten (Eskola 2021). Eskolan tutkimuksen perusteella on kuitenkin haastavaa muodostaa yleiskuva venäjänkielisten nimistöstä, sillä tutkimuksessaan hän keskittyy lähinnä suomalaisen ja venäläisen nimikulttuurin kohtaamiseen.

Tässä esitelmässä puhun tekeillä olevasta osatutkimuksestani, jonka tavoitteena on luoda tarkempi kuva Suomessa asuvien venäjänkielisten etunimistä. Tutkimusaineistona käytän Digi- ja väestötietovirastolta keväällä 2022 saatua nimiaineistoa, joka koostuu elossa olevien Suomen venäjänkielisten 1000 yleisimmästä etunimestä. Kaikki aineistoni nimenkantajat ovat syntyneet Suomen ulkopuolella joko Neuvostoliitossa tai Venäjällä. Puheenvuorossani keskityn aineistoni etunimien luokitteluun. Esittelen valitsemani luokittelumenetelmää sekä pohdin luokittelun haasteita ja rajoitteita.

Lähteet

Eskola, Ksenia 2021: Suomalaisuus ja venäläisyys henkilönimistössä: nimikulttuurien kohtaaminen Suomessa ja Venäjällä 2000–2018. Väitöskirja. Helsingin yliopisto.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Maahanmuuttajat väestössä: vieraskieliset. [verkkojulkaisu]. 2021. Suurimmat vieraskieliset määrät 2021. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 7.9.2022]. – <https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/vieraskieliset.html#maittain>

Lasse Hämäläinen (Helsingin yliopisto)

Lääkevalmisteiden slanginimet suomalaisilla huumeaiheisilla keskustelufoorumeilla

Suomalaisilla huumemarkkinoilla liikkuu laittomasti valmistettujen huumeaineiden (esim. kannabis, kokaiini, amfetamiini) lisäksi runsaasti erilaisia laillisesti valmistettuja mutta päihtymistarkoituksessa käytettäviä lääkevalmisteita. Tällaisia ovat muun muassa lääkeopioidit (esim. Subutex, Oxycontin), bentsodiatsepiinit (Diapam, Xanor), pregabaliini (Lyrica) sekä ADHD-lääkkeinä käytettävät amfetamiinijohdannaiset (Concerta, Medikinet). Huumeiyhteisöjen keskusteluissa näistä lääkevalmisteista käytetään usein erilaisia epävirallisia nimiä, joita kutsutaan tässä slanginimiksi.

Tässä esitelmässä tarkastellaan päihtymistarkoituksessa käytettyjen lääkevalmisteiden nimiä ja nimityksiä keskustelufoorumiaineiston valossa. Keskeisimmät tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

- 1) Kuinka usein keskusteluissa käytetään lääkevalmisteiden tuotenimiä (esim. Subutex), slanginimiä (Subu) ja niiden vaikuttavien aineiden lääketieteellisiä nimityksiä (buprenorfiini)?
- 2) Millaisin kielellisin perustein slanginimiä muodostetaan? Kuinka monet niistä pohjautuvat virallisiin tuotenimiin, kuinka monet taas eivät?
- 3) Voidaanko slanginimiä täysin ongelmattomasti pitää propreina?

Tutkimusaineistona käytetään yhteensä 10 142 viestin kokoelmaa kolmelta suomalaiselta huumeaiheiselta verkon keskustelufoorumilta: Päihdelinkki, Psychoactive vault ja Torilauta. Teoreettisesti ja menetelmällisesti tutkimus pohjautuu sosio-onomastiikkaan (esim. Ainiala & Östman 2017), slangin- ja sanastontutkimukseen (Saanihahti & Nahkola 2000) sekä eri tieteenaloilla suomalaisesta huumeidenkäytöstä ja huume kulttuurista tuotettuun tietoon (Rönkä & Markkula 2020).

Tutkimuksessa on selvinnyt, että foorumiaineistossa lääkevalmisteista käytetään useimmin niiden virallisia tuotenimiä, mutta varsinkin huumemarkkinoilla yleisimmistä lääkkeistä on muodostettu lukuisia slanginimiä. Valtaosa slanginimistä on sekundäärejä eli ne pohjautuvat virallisiin tuotenimiin, mutta joukossa on myös esimerkiksi lääketablettien ulkomuotoon perustuvia primäärejä slanginimiä. Tutkimusaihe antaa mahdollisuuden kiinnostaville pohdintoille proprien ja appellatiivien välisestä rajanvedosta.

Lähteet

Ainiala, Terhi & Östman, Jan-Ola (toim.) 2017: Socio-onomastics. The pragmatics of names. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Hämäläinen, Lasse & Ruokolainen, Teemu 2021: Kukkaa, amfea, subua ja essoja: Huumeaineiden slanginimitykset Tor-verkon suomalaisella kauppapaikalla. Sananjalka 63, 130–153.

Rönkä, Sanna & Markkula, Jaana (toim.) 2020: Huume tilanne Suomessa 2020. Terveystien ja hyvinvoinnin laitos.

Saanihahti, Marja & Nahkola, Kari 2000: Suomalainen slangin kielellisenä ja sosiaalisena ilmiönä. Sananjalka 42, 87–114.

Simonas Noreikis (Helsingin yliopisto)

Kreevinin paikannimistö Latviassa

Esitelmässä esitän kreevinin paikannimistöä. Kreevinit olivat vatjalaisia siirtolaisia, jotka tulivat Baskan seudulle Latviassa 1400-luvulla sotavankeina ja jäivät sinne asumaan talonpoikina. Kielensä oli vatjan kielen murteenä, joka säilytti vatjan kielen vanhoja piirteitä. On oletettu, että Latviassa on noin 50 kreevinin peräisiä paikannimiä ja mahdollisesti myös Liettuassa noin 20 kappaletta. Kreevinit asuivat Latvian ja Liettuan välisen rajan lähellä, joten on todella mahdollista, että osa heistä oli muuttanut Liettuan puolelle. Kreevinin paikannimistö on väitöskirjani osa, jota haluan esittää Nimistö tutkimuksen päivillä. Tehtäväni on esitettyjen kreevinin paikannimien kriittinen analyysi historiallis-vertailevan äänneopin sekä onomastiikan menetelmien avulla. Esimerkiksi: *Ģeķi* (kr *gäkki*)

'joki') – Misan joen lähellä sijaitseva kylä, joten paikannimen motivaatio näyttää ilmeiseltä. Paikannimi mukautui latvian kieleen ilman isoja äänne- ja muotomuutoksia, sillä latvian kielellä -i on maskuliinin monikon päätte. Nimi *Ģeķi* äännetään [ġeķki], sillä ķ latviassa on pitkä etuvokaalien välillä. Argumentti kreevinin alkuperän puolesta voi olla myös se, että *gākki* on juuri kreevinin murteellinen muoto (vrt. yleisvatjan *jōtši*). Vaikka itämerensuomalaiset paikannimet ovat yleensä yhdysnimiä, on olemassa myös paikannimiä, jotka sisältävät vain ei-proprisen nominin. *Ģeķi* voi kuulua tähän ryhmään. Suomessa esiintyy paljon Joki-nimisiä paikkoja (ks. esim. Nimisampo). Toisaalta latvian kielessä esiintyy appellatiivi *ġeķis* 'hölmö', josta voi hyvin myöskin muodostua paikannimi. Samanniminen paikka *Ģeķi* sijaitsee Latgiallian Dagdan piirissä. Samalla tavalla analysoin muita oletettuja kreevinin paikannimiä ja kerron niistä esitelmässäni.

Essi Outinen (Helsingin yliopisto)

Transparentit henkilönnimet kognitiivisen semantiikan näkökulmasta

Tässä esitelmässä kerron, kuinka transparenttien eli semanttisesti läpinäkyvien etunimien herättämiä assosiaatioita voidaan analysoida kognitiivisen semantiikan näkökulmasta, sekä esittelen havaintojani transparentteihin etunimiin liittyvien assosiaatioiden metaforisuudesta.

Transparentit henkilönnimet, kuten esimerkiksi nimet Lumi, Aamu, Valo ja Myrsky, ovat semanttisesti läpinäkyviä eli niillä on muodoltaan yhdenmukainen appellatiivinen vastine – homonyymi. Pro gradu -tutkielmassani "Muinaissuomalaiset henkilönnimet nykykäytössä: käyttö, assosiaatiot ja asenteet" (2018) tutkin muinaissuomalaisia henkilönnimiä, jotka esiintyvät yhä suomalaisessa nimistössä. Kysely- ja keskustelupalsta-aineiston pohjalta voidaan päätellä, että transparenttien etunimien herättämiä assosiaatioita ohjaa osittain niiden appellatiivinen merkitys eli muodoltaan yhdenmukaisen lekseemin avaamat laajemmat tietokehykset tai appellatiivisen vastineen metaforinen tai metonyyminen käyttö.

Analysoin väitöskirjassani suomalaisten transparenttien etunimien herättämiä assosiaatioita, appellatiivisia ulottuvuuksia ja metaforisuutta kognitiivisen semantiikan näkökulmasta. Rakennan siis kognitiivisen semantiikan työkaluja tämän proprien ja appellatiivien välisen suhteen ymmärtämiseksi. Tutkimuskysymyksiäni ovat esimerkiksi seuraavat:

1. Millaisia merkitysfunktioita transparentti henkilönnimi saa suhteessa tarkoitteeseensa ja nimen yhdenmukaiseen appellatiiviseen vastineeseen?
2. Millaisia assosiaatioita ja asenteita transparentit etunimet herättävät kielenkäyttäjissä?
3. Millaista metaforisuutta transparentteihin etunimiin liittyy?

Alexandra Petrulevich (Uppsala University) – Keynote

Place-name policies in seventeenth-century Sweden

The talk will focus on place-name policymaking in seventeenth-century Sweden with respect to non-Scandinavian place-names. I will explore the first name-political endeavour associated with the large-scale cadastral maps of the Swedish Empire (1630–1700) to gain understanding of place-name

polycymaking across the multilingual conglomerate state as a social process in its contextual and material setting. The analysed material includes directive documentation that regulated collection and processing of place-names from the period 1628–1700 and place-names excerpted from at least three volumes of cadastral land-atlas maps from Norrbotten in Sweden, Turku and Pori in Finland and Mecklenburg-Vorpommern in Germany. I will outline what name political discourses appear in the Swedish regulations regarding collection and processing of place-names. Earlier scholarship has for instance failed to observe that the 1691 and 1697 directives explicitly regulate collecting names in multilingual environments. Strikingly, the land-surveyors were obliged to note names in Finnish, Estonian, Latvian, Livonian, German, Low German, and Northern Low Saxon, to Swedify, that is to adapt or translate, them and provide both forms on the maps. The regulations are analysed within a discourse analytical framework centred around Michel Foucault's concept of power-knowledge and a further development of the concept of proximization across discourse space native to Proximization Theory. Additionally, I will attend to the question of compliance with the instructions as evidenced by the analysed large-scale maps and accompanying documentation. For instance, an analysis of a Pomeranian dataset, a sample of 712 place-names excerpted from 46 municipality maps of the Wolgast District, shows that only a small proportion of names (8 %) are adapted or Swedified. I will provide tentative explanations of any deviations from the instructions outlined in the analysed name materials.

Acknowledgements

This work was supported by the Swedish Foundation for Humanities and Social Sciences Riksbankens Jubileumsfond under Grant P20-0105.

Jaakko Raunamaa & Antti Kanner (Helsingin yliopisto)

Tilastollinen analyysi julkisuuden henkilöiden sanomalehtinäkyvyyden vaikutuksesta nimenantoon Suomessa 1900–1939

Tutkimuksessa selvitetään, miten julkisuuden henkilöiden näkyvyys sanomalehdistössä on vaikuttanut nimenantoon Suomessa vuosina 1900–1939. Laaja-alaista ja tilastollisiin menetelmiin perustuvaa tutkimusta ei ole aiemmin tehty aiheesta. Aineistoina ovat digitoidut sanomalehdet (Korp-korpuksesta), ensinimitilastot Väestörekisterikeskuksesta ja 3500 julkisuuden henkilön listaus Kansallisbiografiasta. Julkisuuden henkilöiden vaikutusta nimenantoon on tutkittu selvittämällä heidän ensinimiensä yleisyyttä suhteessa saman nimen suosioon nimitilastoissa. Ensimmäiseksi on selvitetty näiden kahden aspektin ajallista korrelaatiota sekä vuosittaisten jakaumien samankaltaisuutta. Toiseksi on tutkittu, miten sekä julkisuuden henkilöiden esiintyvyyksien että heidän ensinimiensä tilastollisen suosion huiput korreloivat keskenään. Näiden tilastollisen analyysien pohjalta tarkastellaan tarkemmin muutamia esimerkkitapauksia.

Tutkimuksen keskeisin tulos on se, että laaja-alaisesti katsottuna julkisuuden henkilöiden sanomalehtinäkyvyydellä ei vaikuta olleen merkitystä ensinimien suosionvaihteluun. Toisaalta rajoittuneemmassa analyysissä on löydettävissä sellaisia tapauksia, joissa korrelaatiota vaikuttaa olevan. Noin kuusi prosenttia julkisuuden henkilöistä vaikuttaa olleen tällaisia. Todellinen luku on kuitenkin hieman matalampi, koska aineistosta löytyy myös tapauksia, joissa korrelaatio vaikuttaa sattumanvaraiselta ja on perusteltavissa muilla tavoin kuin julkisuuden henkilöiden sanomalehtinäkyvyydellä.

Maria Sarhema & Lasse Hämäläinen (Helsingin yliopisto)

Jonnewebbarista es-jonneksi: jonnen appellatiivistumiskehitys ja merkitys verkkokeskusteluaineistoissa

Suomen kieleen on 2000-luvulla vakiintunut lapsellista teinipoikaa tarkoittava yleisnimi *jonne*. Sanan alkuperä ja merkitys ovat herättäneet runsaasti kiinnostusta ja keskustelua: Miksi juuri *Jonne*-etunimi on päätynyt tällaiseen käyttöön? Entä millaiset ominaisuudet tekevät henkilöstä jonnen? Esitelmässämme tarkastelemme näitä kysymyksiä verkkokeskusteluaineistojen valossa. Tutkimusaineistona on 444 esimerkkiä vuosina 2008–2010 toimineelta kuvafoorumilla Kuvalaudalta sekä 2 703 esimerkkiä Suomi24-keskustelufoorumilta.

Kuvalauda-aineisto vahvistaa useiden lähteiden mainitseman näkemyksen, jonka mukaan nimityksen taustalla on vastakkainasettelu Kuvalauda- ja Jonneweb-verkkosivustojen käyttäjien välillä. Peliharrastajien suosimalla Jonneweb-sivustolta alkoi virrata syksyllä 2008 Kuvalaudalle runsaasti uusia käyttäjiä, mikä herätti Kuvalaudan alkuperäisissä käyttäjissä voimakkaan vastareaktion Jonnewebistä tulleiden lapsellisena pidetyn käytöksen ja siitä aiheutuneen keskustelukulttuurin muutoksen vuoksi. Näihin käyttäjiin viitattiin aluksi useilla eri nimityksillä, kuten *jonnewebiläinen* ja *jonnewebbari*, kunnes *jonne* syrjäytti ne nopeasti kesällä 2009. Muutoksen syy jää epäselväksi, mutta todennäköisin selitys on Jonnen neuvo -internetmeemi, joka selittäisi myös *jonnen* nopeaa leviämistä Kuvalaudan ulkopuolella.

Suomi24-aineiston perusteella *jonneja* pidetään keskimäärin noin 13-vuotiaina poikina. Heihin liitetään erilaisia ominaisuuksia, joista yleisimpiä ovat mopoilu ja ES-energiajuoman nauttiminen. Nimitystä käytetään myös yleisenä haukkumasanana. *Jonnen* käytöstä usein esimerkkinä mainittu *jonnet ei muista* -konstruktio on aineistossa yllättävän harvinainen. Sen avulla puhuja voi asemoida itsensä *jonnejen* yläpuolelle, mutta rakennetta käytetään myös nostalgisointiin.

Tutkimustulokset ovat pääpiirteissään samansuuntaisia aiemmissä kirjoituksissa tehtyjen havaintojen kanssa. Esitelmämme kuitenkin tarkentaa kuvaa *jonnen* kehityksen ja merkityksen yksityiskohdista.

Tarmo Sorsa (Maunulan yhteiskoulu ja Helsingin matematiikkalukio)

Mänsaksen niityillä

Maunulan alueen epäviralliset paikannimet ja nimistökerrostumat (Kevät 2022) Tutkielmassa tarkastellaan Helsingin Maunulan kaupunginosan asukkaiden käyttämiä epävirallisia paikannimiä, niiden muodostustapoja ja käyttöä. Aineisto koostuu 128 epävirallisesta paikannimestä, jotka kerättiin kyselylomakkeiden avulla 102 vastaajalta marraskuussa 2021 tutkimusalueella toteutetussa nimistönkeräyksessä. Vastauksista 56 on kerätty paikallisen Maunulan yhteiskoulun luokkien 7–9 oppilailta. Tutkielma on osa lukion tiedeopintokurssin suoritusta.

Eräs tutkimuskysymyksistä on, millaiset paikat ovat tärkeässä asemassa maunulalaisen nimimaisemassa. Nimien sidonnaisuutta vastaajien ikäryhmään selvitetään kerrostumien tutkimiseksi. Tutkimus sivuaa myös nimien sosio-onomastista taustaa. Pohdin lisäksi, millaisia

yhteyksiä havaituilla onomastisilla ilmiöillä on aiempiin tutkimuksiin. Lisäksi tutkimuksessa käsitellään tutkimusalueen historiaa ja virallisia nimiä, joiden avulla lähestytään epävirallista nimistöä ja todennetaan nimistön kerrostuneisuutta alueella. Tutkimustulokset osoittavat, että maunulalainen epävirallinen nimistö noudattelee pääosin yleistä kaupunkinimistön jakaumaa ilmiöidensä, kuten johdinten käytön, osalta. Sekä Maunulan virallinen että epävirallinen nimistö on pääosin nuorta, sotavuosien jälkeen syntynyttä, johtuen lähiön rakentumisesta vasta 1940-luvulta alkaen.

Eroavaisuuksia yleiseen jakaumaan nousee esiin muun muassa nimeämisperusteiden kohdalla. Otoksoon suppeudesta ja alueen pienestä pinta-alasta huolimatta lähiön epävirallinen nimistö on hyvin monipuolista ja vastausten joukosta voidaan nimetä paikallisesti tunnettuja makronyymejä. Aineiston epäviralliset nimet keskittyvät kulttuurinimiin, kuten on kaupunkinimistölle tyypillistä.

Ikäryhmien välillä on selkeitä eroja ennen kaikkea sellaisten paikannimien kohdalla, joiden nimeämisperusteen mukainen kohde on muuttunut huomattavasti ulkomuodoltaan tai käyttötarkoitukseltaan, kuten Pekkarinmäki, metsittynyt hyppymäki. Tällaiset nimet eivät ole useinkaan periytyneet sukupolvelta toiselle, koska niistä puhumisen tarve on kadonnut. Joidenkin sijaintien osalta samalle paikalle on eri ikäryhmien edustajilla eri nimiä. Paikalliset makronyymit ovat käytössä yli sukupolvirajojen. Ikäryhmistä voidaan todeta lasten ja nuorten olevan merkittävin epävirallisen paikannimistön uudistaja.

Vastoin yleistä epävirallisen kaupunkinimistön jakaumaa on Maunulan epävirallisista nimistä suurin osa primaareja. Tämä saattaa olla merkki siitä, että Maunulassa ei ole riittävästi virallisia paikannimiä kaikkien arkipuheessa tarpeellisten paikkojen yksilöintiin. Maunulassa merkillepantavaa on lisäksi kaupunkinimistön keskiarvoon nähden suuri luontonimien osuus (20%). Taustalla kaikuu myös lähiön asukkaiden kotiseutuidentiteetti ja kokemus epävirallisten nimien tärkeydestä yhteisölle.